

**MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTI BOLALARIDA BADIY-
IJODIY QOBILYATLARNI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK-
PSIXOLOGIK ASOSLARI**

**PEDAGOGICAL AND PSYCHOLOGICAL BASIS OF DEVELOPMENT
OF ARTISTIC AND CREATIVE ABILITIES IN PRESCHOOL CHILDREN**

Urganch davlat pedagogika instituti o'qituvchisi Gulnoza Ahmedova

Gulnoza Akhmedova, teacher of Urganch State Pedagogical Institute

Annotation: This work is devoted to the problems of developing artistic and creative abilities of children of a preschool educational organization based on the state requirements for the development of preschool children. In it, attention is paid to the role of developing artistic and creative abilities in the process of education in preschool educational organizations in the life of a child and the importance of developing children's thinking and worldview, as well as to its development by controlling the creative abilities of preschool children.

Key words: Artistic, creative, ability, game, education, training, creativity, child, music, demand.

Annotatsiya: Mazkur ish maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan davlat talablari asosida maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyalanuvchilarining badiiy va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish muammolariga bag'ishlangan. Unda maktabgacha ta'lim tashkilotlarida tarbiya jarayonida badiiy va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishning bola hayotidagi o'rni va shunga bog'liq ravishda bolalarning tafakkuri va dunyoqarashini rivojlantirishning ahamiyati, shuningdek, maktabgacha yoshdagi bolalarning ijodiy qobiliyatini nazorat qilish orqali uni rivojlantirishga e'tibor berilgan.

Kalit so'zlar: Badiiy, ijodiy, qobilyat, o'yin, ta'lim, tarbiya, ijodkorlik, bola, musiqa, talab.

Jahon miqyosida ta'lim soxasi ancha rivojlangan. Bolalar bog'chasini paydo bo'lish tarixi 1837-yilga borib taqaladi, bolalar bog'chasining asoschisi nemis pedagogi-Fridirix Frebel hisoblanadi. Frebel bolalarni "Ollah ekinlari" deb ataydi va tarbiyachilarni esa "bog'bon qizlar" deb nom beradi. Bunga sabab dastlabki bolalar bog'chalari vaqtincha oila o'rnini bosish va ota-onalarga tarbiya berishga ko'maklashish uchun tashkil qilingan.¹Keyinchalik esa bolalar bo'g'chasi atamasi 1997-yil YUNESKO tamonidan "Maktabgacha ta'lim" atamasi kirib keldi, bugunki kunda esa bu atama "Maktabgacha ta'lim tashiloti" ga aylandi. Maktabgacha yosh davrining inson kamolotining keyingi rivojlanishidagi, bolani maktab ta'limiga tayyorlashdagi alohida roli maktabgacha ta'limning maqsadini belgilash, maktabgacha yoshdagi bolalarni o'qitish metodlari va tashkiliy shakllarini o'ziga xos mazmunini ishlab chiqishni, bolalarni xar tamonlama kamolga yetkazishga o'qitishning rolini tadqiq qilish zarurligini shart qilib qo'yilgan. K.D.Ushinskiy Maktabgacha ta'limning vazifasi ijodiy qobilyat va nutq qobilyatini rivojlantirishdan,ularni maktabga tayyorlashdan iborat²-deb hisoblaydi. Shunday ekan bugunki kunning ham talabi erkin, mustaqil, ijodiy fikrleydigan yosh avlodni tarbiyalashdir. Mening fikrimcha, zamonaviy jamiyat muammosini hal qilish uchun bolaga tegishli sharoitlarni yaratish, eng muhimi, unga xavfsizlik va ishonch makonini yaratish kerak. Bola uchun bu joy, bir muncha vaqt, bo'sh qog'ozga aylanadi, to'g'ri tanlangan, bolalarning manfaatlarini hisobga olgan holda, dars va o'yin. Yan Amos Komenskiy o'yinni bola faoliyatining, uning tabiati va mayllariga to'g'ri keladigan zarur shakli deb hisoblardi. Uning fikricha o'yin – bolaning barcha qobilyat ko'rinishlari rivojlanadigan jiddiy aqliy faoliyatdir, o'yinda borliq, dunyo haqidagi tassavvurlar doirasi kengayadi va boyiydi, nutq rivojlanadi. P.F.Lestgaft bolalar o'z o'yinlarida tevarak-atrofdan olgan tassurotlarini aks ettiradilar, deydi bunday faoliyat bolaning rivojlanishida katta ahamiyatga egadir.³ Shunday ekan, bolalarda ijodiy qobilyatlarni

¹ Ozerova, O.E. Bolalarda ijodiy fikrlash va tasavvurni rivojlantirish. O'yinlar va mashqlar. - Rostov on / D., 2005.

²F. Qodirova, Sh. Toshpo'latova, N. Kayumova, M A'zamova. "Maktabgacha pedagogika" Toshkent: Tafakkur nashriyoti.2019. -684b

³ N.M.Quchqarova "Maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyalanuvchilariga o'yin orqali tarbiya berish" \o \quv uslubiy qo'llanma.-Toshkent,2022 y.-74b

shakllaantirishda, erkin fikrlashlarida o‘yinlarning ro‘li katta. Ijodkorlik bolalar rivojlanishining doimiy hamrohidir. Ijodkorlik qobiliyatini rivojlantirishning eng yaxshi vositasi bu faollikdir”. L. S. Vygotskiy.⁴ Maktabgacha ta’lim yagona uzluksiz ta’lim tizimidagi birinchi, o‘ziga xos qadamdir. Maktabgacha yoshdagi davrning o‘ziga xosligi shundaki, aynan shu erda bolaning har tomonlama rivojlanishi uchun asoslar yaratiladi, uning ijodiy salohiyati ochiladi va bolalarning asosiy g‘oyalari shakllanadi. Ijodiy shaxsni shakllantirish hozirgi bosqichda pedagogik nazariya va amaliyotning eng muhim vazifalaridan biridir. Uni hal qilish maktabgacha yoshdan boshlanishi kerak, chunki aynan shu yoshda bolalar o‘zini namoyon qilish, o‘z-o‘zini rivojlantirish, hamkorlik qilish va birgalikda yaratishga asoslangan fantaziya, ijodkorlik uchun katta imkoniyatlarga ega. Ko‘pgina olimlar, o‘qituvchilar, psixologlar maktabgacha yoshdagi bolalarda ijodkorlikni rivojlantirishning an’anaviy yondashuvlarini qayta baholashga harakat qilmoqdalar. Bunday izlanishlar tanish va taniqli narsalarni qayta ko‘rib chiqishga olib keladi, erishilgan narsada to‘xtamaslikka yordam beradi, "silkitadi" va boyitadi. Qidiruv va kashfiyotlar natijasida bolalar faoliyati tobora erkin, quvnoq va muvaffaqiyatli bo‘ladi. Ijodkorlik nimani o‘z ichiga oladi? Ularga aqlning kuzatuvchanlik, taqqoslash va tahlil qilish, birlashtirish, bog‘lanish va bog‘liqliklarni, qoliplarni topish kabi fazilatlar kiradi. Ijodkorlik aqliy faoliyatning eng yuqori shakli, mustaqillik, yangi, o‘ziga xos narsa yaratish qobiliyatidir. Ijodkorlik ko‘lami har xil bo‘lishi mumkin, lekin hamma hollarda yangi narsaning paydo bo‘lishi, kashfiyoti bor (A. A. Melik-Pashaev, Z. N. Novlyanskaya). A. N. Leontiev bolalar ijodiyotining mohiyatini o‘rganar ekan, ijodkorlik shaxs rivojlanishining muhim ko‘rsatkichlaridan biri, tasavvur esa ijodiy faoliyatning asosi ekanligini ta’kidladi.⁵ “Tasavvur – ijodning boshlanishi. Siz nimani xohlayotganingizni tasavvur qilasiz, o‘zingiz tasavvur qilgan narsangiz bilan o‘zingizni ilhomlantirasiz va nihoyat, ilhomlantirgan narsani yaratasiz.” Jorj

⁴ Butenko N. Poliartistik loyihalar o‘qituvchi va bola o‘rtasidagi hamkorlik shakli sifatida // Maktabgacha ta’lim. - 2013 yil - 11-son - b. 35.

⁵13 Davydova G. N. An’anaviy bo‘lmagan chizish texnikasi. - M., 2007.

Bernard Shou.⁶ Barcha buyuk insonlar o‘z hayotlarida xayol kuchi bilan muvaffaqiyatga erishganlar. Ular buyuk bo‘lishdi, chunki ular o‘zlarining ulkan yutuqlarini tasavvur qilishga jur‘at etdilar. Agar bolangiz o‘z tasavvuridan faol foydalansa, u potentsial dahodir, chunki barcha ijodkorlar boy tasavvurga ega. Ijodkorlik - o‘ziga xoslik. S. A. Suxomlinskiy shunday degan edi: “Bolalarning qobiliyatlari va iste’dodlarining kelib chiqishi ularning qo‘lida. Barmoqlardan, majoziy ma’noda, ijodiy fikrning manbai bo‘lgan eng nozik iplar - oqimlar mavjud. Boshqacha aytganda, bolaning qo‘lidagi mahorat qancha ko‘p bo‘lsa, bola ham shunchalik aqlli bo‘ladi”.⁷ Shuningdek, u bolalar ijodiyotida (to‘g‘ri yo‘l-yo‘riq bilan) bolaning o‘zini namoyon qilishi va o‘zini o‘zi tasdiqlashi sodir bo‘lishini, uning individualligi aniq namoyon bo‘lishini ta’kidladi. Ishonch bilan ayta olamanki, maktabgacha ta’lim muassasamiz zamon bilan hamnafas bo‘lmoqda. Interfaol guruhdagi o‘quv faoliyatlari tarbiyalanuvchilarga ayniqsa yoqadi. Interfaol doskadan foydalanib, “Badiiy-estetik rivojlanish” ta’lim sohasida ko‘plab mavzularda ko‘rgazmalardan foydalanib o‘tkazdik: “Peyzaj rassomlari”, “Natyurmort nima”, “Hayvon rassomlari, ular kimlar?”, “Qo‘shiqchi qush” va hokazo multimedia.⁸ Resurslar menga bolalar bilan kognitiv rivojlanish bo‘yicha o‘quv mashg‘ulotlarini qulay va qiziqarli tarzda o‘tkazishga imkon beradi: "Suv osti dunyosi", "O‘rmon aholisi", "Patli do‘stlar", "Qo‘ziqorinlar qirolligi", "9 may - G‘alaba kuni!" va hokazo.⁹ Katta mamnuniyat bilan yigitlar o‘zlarining fikrlashlarini rivojlantirishga hissa qo‘shadigan interaktiv didaktik o‘yinlarni o‘ynashadi. Ijodiy faoliyat xotirani, fikrlashni, qo‘llarning nozik motorikasini rivojlantiradi. Bola qandaydir ijodkorlik bilan shug‘ullanib, o‘ylaydi, taqqoslaydi. Men tarbiyalanuvchilarning ijodiy qobiliyatlarini nafaqat maxsus tashkil etilgan, balki erkin mashg‘ulotlarda ham rivojlantirishni maqsad qilganmiz. “Bolalarning ijodiy izlanishlari majburiy ham, majburiy ham bo‘lishi mumkin emas va faqat

⁶ Asmolkova V., Chernova T. Biz qum bilan chizamiz. Katta maktabgacha yoshdagilar uchun // Maktabgacha ta'lim. - 2013 - № 5 - s. 79.

¹⁵ Beloskova S. Turli texnikalardan foydalangan holda kollektiv kompozitsiyalar // Maktabgacha ta'lim.- 2013 yil - 6-son - 65-bet.

⁷

⁸ Zaharyuta N. Ijodiy shaxsni rivojlantirishga zamonaviy yondashuv. // Maktabgacha ta'lim. - 2006. - No 3. - B. 21.

⁹ Lykova I. A. Didaktik o‘yinlar va tadbirlar. Badiiy va kognitiv faoliyatning integratsiyasi. - M., 2009.

bolalar manfaatlaridan kelib chiqishi mumkin” L. S. Vygotskiy.¹⁰Men tomonidan amalga oshirilgan noan'anaviy rasm chizish usullari vizual faoliyatga rang-baranglik qo'shadi va bolaga o'zini namoyon qilish uchun ko'proq imkoniyat yaratadi: “Barmoqlar va kaftlar bilan chizish”, “Namuna olish”, “Monotip”, “Qattiq cho'tka bilan chizish”, “Rangli iplar”, “Mumli qalamlar bilan chizish”, “Tritish”, “Matoga chizish”, “Tanish shakl - yangi tasvir” va boshqalar.¹¹Tasavvur va ijodkorlikni rivojlantirish uchun men bolalarga: ularning kayfiyatini, orzularini, musiqasini, hidini, o'zlarini, oilasini, do'stларini, sirli va sehrli narsalarni (mavjud bo'lmagan hayvon, fantastik o'simlik va boshqalar) tasvirlashni taklif qilaman. Chizishning turli usullaridan foydalanish bolaga ijodkorlik quvonchini, muallifning ovozidan xabardorlikni beradi. Shu bilan birga, bolalar nafaqat turli yoshdagi, balki turli xil boshlang'ich imkoniyatlarga ega bo'lishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

- ¹ Ozerova, O.E. Bolalarda ijodiy fikrlash va tasavvurni rivojlantirish. O'yinlar va mashqlar. - Rostov on / D., 2005.
- F. Qodirova, Sh. Toshpo'latova, N. Kayumova, M A'zamova. “Maktabgacha pedagogika” Toshkent: Tafakkur nashriyoti.2019. -684b
- Lykova I. A. Didaktik o'yinlar va tadbirlar. Badiiy va kognitiv faoliyatning integratsiyasi. - M., 2009.
- Lykova I. A. Bolalar badiiy ijodida eksperiment. - M., 2003.
- N.M.Quchqarova “Maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyalanuvchilariga o'yin orqali tarbiya berish” \o \‘quv uslubiy qo‘llanma.-Toshkent,2022 y.-74b
- Rodina, N. N. Bolalarning ijodiy salohiyatini rivojlantirishda maktabgacha ta'limning o'rni / N. N. Rodina. - Matn: to'g'ridan-to'g'ri // Maktabgacha pedagogika savollari. - 2018 yil - No 7 - S. 13-17. — URL: <https://moluch.ru/th/1/archive/109/3763/> (kirish sanasi: 21.12.2022).

¹⁰ Zaharyuta N. Ijodiy shaxsni rivojlantirishga zamonaviy yondashuv. // Maktabgacha ta'lim. - 2006. - No 3. - B. 21.

¹¹ Davydova G. N. An'anaviy bo'lmagan chizish texnikasi. - M., 2007.